

д.ю.н. Д. Я. Малешина; Международная ассоциация процессуального права. – М. : Статут, 2012. – С. 143-144. **18.** Решетникова И. В. Гражданское право и гражданский процесс в современной России / И. В. Решетникова, В. В. Ярков. – М. : Норма, 1999. – С. 27, 28. **19.** Короед С. О. Процессуальне забезпечення ефективності цивільного судочинства : монографія. – С. 109-135. **20.** Гражданский процесс: хрестоматия : учебное пособие [2-е изд., перераб. и доп.] / под ред. проф. М. К. Треушникова. – М. : Городец, 2005. – С. 115-116, 275.

УДК 347.232

С. А. ПИЛИПЕНКО
Г. Л. КРУШЕЛЬНИЦЬКА

ПРОБЛЕМИ КОНФІСКАЦІЇ ЯК ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ТВАРИН

Досліджено питання припинення права приватної власності на тварин у випадку їх конфіскації. Аналізується наявне правове регулювання зазначених питань у цивільному, адміністративному та кримінальному законодавстві. Розглядається можливість конфіскації тварин у випадку вчинення щодо них правочинів, що порушують публічний порядок. Виокремлюються прогалини у чинному законодавстві в сфері правового регулювання конфіскації тварин та пропонуються шляхи вирішення поставлених завдань.

Ключові слова: тварини; припинення права власності; конфіскація.

Пилипенко С.А., Крушельницька А.Л. Проблемы конфискации как основания прекращения права собственности на животных

Исследованы вопросы прекращения права частной собственности на животных в случае их конфискации. Анализируется существующее правовое регулирование указанных вопросов в гражданском, административном и уголовном законодательстве. Рассматривается возможность конфискации животных в случае заключения относительно них сделок, которые нарушают общественный порядок. Выделяются проблемы в указанной сфере правового регулирования и предлагаются пути решения поставленных вопросов.

Ключевые слова: животные; прекращение права собственности; конфискации.

Pylipenko Svitlana, Krushelnytska Hanna. Problems of confiscation as a ground for the termination of the animal ownership

The article is dedicated to the investigation of issues of the termination of private ownership of animals parcel in case of its confiscation. The available legal regulation in civil, administrative and criminal law is analyzed. The possibility of confiscation of animals in case of conclusion of transaction concerning them, that violate public order. The shortcomings of the current law are singled out and the ways of raised issues are proposed.

Key words: animals; termination of the ownership; confiscation.

Одним із способів припинення права власності, зокрема на тварин, згідно Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) є конфіскація.

© ПИЛИПЕНКО Світлана Анатоліївна – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права та процесу Національної академії внутрішніх справ

© КРУШЕЛЬНИЦЬКА Ганна Леонідівна – ад'юнкт кафедри цивільного права та процесу Національної академії внутрішніх справ

Водночас у законодавстві України відсутній досконалий і узгоджений механізм конфіскації тварин, що й зумовлює актуальність цієї статті. Це пояснюється тим, що конфіскація тварин є санкцією за вчинене її власником протиправне діяння, в тому числі щодо належної йому тварини, і виражається в примусовому та безоплатному позбавленні власника права власності на цю тварину. Отже, конфіскація є суворою санкцією відносно особи, і її застосування потребує належного правового регулювання. Крім того, недостатня врегульованість питань конфіскації тварин у чинному законодавстві України зумовлює появу низки важливих практичних проблем, які будуть висвітлені нами в даній статті.

Питання правової природи інституту конфіскації тварин є малодослідженим і розглядається здебільшого у контексті вивчення спеціальних способів набуття та припинення права власності. Зокрема, окремі теоретичні розробки можна зустріти у наукових роботах А. З. Баранюк, О. С. Харченка, В. Л. Скрипника.

У вітчизняній цивілістиці проблема припинення права власності на тварину шляхом конфіскації залишається поза увагою науковців, тому метою даної статті є аналіз чинного законодавства України, яке регулює правовідносини, що виникають у випадку конфіскації тварин, виявлення наявних в ньому недоліків та внесення пропозицій щодо їх усунення.

За своїм змістом та призначенням конфіскація являє собою виключно примусове, безоплатне вилучення на користь держави майна, яке належить порушнику на праві приватної власності¹. Статтею 354 ЦК України встановлено, що до особи може бути застосовано позбавлення права власності на майно за рішенням суду як санкція за вчинення правопорушення (конфіскація) у випадках, встановлених законом. Конфісковане майно переходить у власність держави безоплатно. Таким чином, для конфіскації майна як для особливої підстави припинення права власності на майно характерно наступне: а) вона є реакцією держави на вчинене суб'єктом правопорушення; б) при цьому слово “санкція”, очевидно, має тлумачитись не інакше як реакція карального характеру; в) майно, щодо якого припиняється право власності фізичної чи юридичної особи, водночас переходить у власність держави².

Підстави застосування конфіскації визначені у ч. 6 ст. 41 Конституції України, відповідно до якої конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом. Таким чином, повноваження щодо конфіскації належать виключно судам відповідно до положень процесуального законодавства.

При цьому, згідно Додатку до Кримінального Кодексу України та Закону України “Про виконавче провадження” конфіскація не може поширюватися на таких тварин як одна корова, а у разі відсутності корови – одна телиця; якщо немає ні корови, ні телиці – одна коза, вівця чи свиня – в осіб, які займаються сільським господарством.

Перелік правопорушень, за вчинення яких може застосовуватися конфіскація, встановлюється кримінальним, адміністративним та цивільним

правом. При цьому, можливість застосування “цивільно-правової конфіскації” передбачена лише у разі вчинення правочину, який грубо порушує публічний порядок³.

Слід відзначити, що при позбавленні права власності на тварин шляхом конфіскації при вчиненні адміністративного чи кримінального правопорушення власником тварини, законодавство України містить неточності та неузгодженості. Так, частиною 2 ст. 12 Закону України “Про захист тварин від жорстокого поводження” передбачено можливість конфіскації тварини у разі жорстокого поводження власника з нею. Проте виявляється, що практичної можливості здійснити конфіскацію тварини у цьому випадку немає, оскільки у ст. 299 Кримінального кодексу України (далі – КК України) за знущання над тваринами, що відносяться до хребетних, вчинене із застосуванням жорстоких методів або з хуліганських мотивів, а також нацькування зазначених тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів передбачено санкції у вигляді штрафу, арешту та обмеження волі. У Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) визначено імперативно санкцію за жорстоке поводження із тваринами, їх мордування у вигляді штрафу. Тобто санкціями КК України та КУпАП конфіскація тварини у разі жорстокого поводження із нею не передбачена, відповідно, суд не може вийти за межі санкції статті і винести рішення про конфіскацію тварини. Таким чином, спостерігаємо неузгодженість законодавства, яка має бути усунута шляхом включення конфіскації до санкцій статей КК України та КУпАП щодо жорстокого поводження із тваринами.

Водночас ст. 88, 88-1, 88-2, 90 КУпАП передбачають конфіскацію тварини як можливу санкцію за незаконне вивезення з України або ввезення на її територію тварин, зокрема тварин, занесених до Червоної книги України; за порушення порядку придбання чи збуту тварин; за порушення правил утримання диких тварин у неволі або в напіввільних умовах; за погіршення середовища перебування тварин, занесених до Червоної книги України, а також за порушення умов їх утримання. Конфіскація тварини передбачена також ст. 154 КУпАП у разі тримання собак і котів у місцях, де це заборонено відповідними правилами, чи понад установлену кількість, чи незареєстрованих собак, або приведення в громадські місця, або вигулювання собак без повідків і намордників (крім собак, у реєстраційних свідоцтвах на яких зроблено спеціальну відмітку) чи в невідведених для цього місцях, що спричинило заподіяння шкоди здоров’ю людей або їх майну, а так само повторно протягом року вчинення порушення з числа передбачених ч. 1 ст. 154 КУпАП. При цьому, застосовуючи санкцію за вищевказані правопорушення, у вигляді конфіскації тварини, суд має визначити саме власника тварини, а не особу, яка тимчасово утримувала тварину під час вчинення адміністративного правопорушення.

Так, постановою судді Броварського міськрайонного суду Київської області від 13 травня 2011 р. у справі № 33-355 А. було притягнуто до адмі-

ністративної відповідальності за ч. 2 ст. 154 КУпАП та накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу в сумі 60 грн. з конфіскацією собаки. Постанова була видана на підставі того, що 24 квітня 2011 р. близько 20 год. 30 хв. в м. Бровари по вул. Симоненка собака, який належить А., вигулювався без намордника, що призвело до пошкодження куртки Б. і завдання їй матеріальних збитків в розмірі 350 грн.

Своїми діями А. порушив правила вигулювання собак, що спричинило заподіяння шкоди майну особи та вчинив адміністративне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 154 КУпАП.

Проте цю постанову було змінено апеляційним судом Київської області шляхом виключення з постанови призначення додаткового стягнення у вигляді конфіскації собаки. Такого висновку апеляційний суд дійшов, з'ясувавши, що суд першої інстанції зазначив у описовій та резолютивній частинах постанови, що саме А. є власником собаки, але згідно з Міжнародним ветеринарним сертифікатом № 012546, копія якого знаходилася в матеріалах справи, власником собаки є його донька В., яка утримує собаку відповідно до чинного законодавства, вини її у вчиненні проступку немає, оскільки про те, що А. взяв вигулювати собаку, вона не знала.

Отже, всупереч ч. 1 ст. 29 КУпАП суд неправомірно вирішив конфіскувати собаку, чим порушив норму матеріального права, оскільки собака не належить йому на праві приватної власності, що підтверджується Міжнародним ветеринарним сертифікатом⁴.

Законодавчо нерегульованими залишається низка питань, пов'язаних із порядком виконання постанови суду про конфіскацію саме тварин як особливого об'єкта цивільних прав у випадку порушення правил утримання домашніх тварин чи правил їх вигулювання, що призвело до заподіяння шкоди здоров'ю та/або майну людей. Так, незрозуміло, який саме орган державної влади повинен здійснити конфіскацію тварин? Куди при цьому доставляються конфісковані тварини? Як вони обліковуються? Хто і в межах якого строку зобов'язаний їх утримувати? Чи підлягають конфісковані тварини продажу? На нашу думку, у зв'язку із величезною кількістю постанов про адміністративні правопорушення, передбачені ч. 2 ст. 154 КУпАП, недоцільно передбачати у санкції цієї статті конфіскацію тварини натомість, більш дієвим засобом впливу на правопорушника є збільшення розміру штрафу. Адже держава не зможе забезпечити створення окремих притулків саме для численних конфіскованих в порядку ч. 2 ст. 154 КУпАП тварин, оскільки досі невіршеним залишається питання утримання та розміщення безпритульних тварин. Таким чином, конфіскація тварини у власника з підстав порушення правил тримання собак і котів тільки збільшить кількість безхазяйних тварин, адже знайти нового власника конфіскованій тварині досить складно, оскільки тварини зникають до свого колишнього господаря, тривалий час зберігають прихильність до нього і часто поводяться агресивно із чужими людьми.

Водночас законодавством України не передбачено конфіскацію тварин у власників, які порушили правила утримання належних їм тварин у вигляді

ді нездійснення щеплення від небезпечних захворювань, що призвело до зараження тварини, а отже і створення небезпеки для санітарно-епідеміологічного благополуччя як людини, так і тварини. Вважаємо, такий випадок не повинен охоплюватися реквізицією, оскільки реквізиція тварин можлива лише у випадках виникнення епізоотій, тобто масовості та неконтрольованості поширення захворювання тварин. Натомість одиничний випадок захворювання тварини небезпечною хворобою внаслідок відсутності у неї необхідних щеплень має бути підставою саме для безоплатного вилучення державою з метою проведення ветеринарних, карантинних заходів та/або знищення зараженої тварини з метою захисту суспільних інтересів.

Що стосується “цивільно-правової” конфіскації, то ст. 228 ЦК України передбачає безоплатне вилучення в дохід держави одержаного за правочинном, який порушує публічний порядок. Статтею визначено перелік порушень публічного порядку: 1) правочини, спрямовані на порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина; 2) правочини, спрямовані на знищення майна фізичної або юридичної особи, держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади та на незаконне заволодіння ним. Крім того, на думку О. В. Дзери, під дію цієї статті можуть підпадати також правочини, що порушують основні засади державного правопорядку та/або суперечать моральним засадам суспільства⁵.

При цьому законодавець не ставить визнання правочину антипублічним у безпосередню залежність від факту наявності в діях його учасника (учасників) наміру (умислу) на досягнення протиправної мети. Тому під дію ч. 2 ст. 228 ЦК України підпадають правочини щодо об’єктів, вилучених з цивільного обігу, незалежно від намірів їх учасників. У таких випадках їх дії спрямовані на незаконне заволодіння цими об’єктами⁶.

Згідно законодавства України тварини, занесені до Червоної книги України, є обмеженими в цивільному обороті, проте є і такі, що взагалі вилучені з цивільного обороту. В Україні введено мораторій на вилов китоподібних Чорного та Азовського морів: відповідно до наказу Міністерства екології та природних ресурсів України № 328 від 20.09.2011 року “Про тимчасову заборону спеціального використання китоподібних Чорного та Азовського морів” заборонено спеціальне використання (вилучення з природного середовища існування) з будь-якою метою, крім випадків збирання решток загиблих дельфінів з науково-дослідною метою, строком на три роки видів китоподібних, занесених до Червоної книги України: дельфіна звичайного (*Delphinus delphis*); афаліни (*Tursiops truncatus*); морської свині звичайної (*Phocoena phocoena*).

Питання міжнародної торгівлі тваринами, які знаходяться під загрозою зникнення, регулює Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення (далі – Конвенція СІТЕС), учасницею якої є також Україна. Для будь-якої торгівлі тваринами, визначеними цією Конвенцією, повинні отримуватися дозвіл

на експорт, імпорт чи сертифікат на реекспорт, інтродукцію з моря. Такий дозвіл чи сертифікат видається на кожен зразок чи партію зразків Адміністративним органом, яким в Україні є Мінприроди. Отримання відповідних дозволів регулюється Порядком видачі дозволів на імпорт та експорт зразків видів дикої фауни і флори, сертифікатів на пересувні виставки, реекспорт та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції СІТЕС.

Об'єкти Червоної книги України, надані відповідно до закону з дозволу центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища у приватну власність, розведені (отримані) у штучних умовах від законно набутих у приватну власність об'єктів Червоної книги України, а також ввезені в Україну з-за кордону або набуті в Україні в осіб, які мають право приватної власності на ці об'єкти, є приватною власністю юридичних або фізичних осіб. Законність набуття у приватну власність об'єктів Червоної книги України повинна бути підтверджена відповідними документами. Зокрема, відповідно до ст. 7 Закону України "Про тваринний світ" законність набуття у приватну власність об'єктів тваринного світу (крім добутих у порядку загального використання) повинна бути підтверджена відповідними документами, що засвідчують законність вилучення цих об'єктів з природного середовища, ввезення в Україну з інших країн, факту купівлі, обміну, отримання у спадщину тощо, які видаються у встановленому законодавством порядку. Таким чином, документами, що можуть підтверджувати право власності на тварин, занесених до Червоної книги України, можуть бути: дозволи на спеціальне використання об'єктів тваринного світу, віднесених до природних ресурсів загальнодержавного значення; дозволи на імпорт зразків видів дикої фауни та інтродукцію з моря зазначених зразків, які є об'єктами регулювання Конвенції СІТЕС; договори купівлі-продажу, міни, дарування; свідоцтво про право на спадщину.

Одним із документів, що підтверджує право власності на тварин, занесених до Червоної книги України, є дозвіл на їх спеціальне використання, що надає право на всі види користування тваринним світом (за винятком любительського та спортивного рибальства у водоймах загального користування), що здійснюється з їх вилученням (добуванням, збиранням тощо) з природного середовища. Подібні дозволи відповідно до Правил видачі дозволів на спеціальне використання диких тварин та інших об'єктів тваринного світу, віднесених до природних ресурсів загальнодержавного значення, видає Міністерство екології та природних ресурсів України. Крім того, у ст. 19 Закону України "Про Червону книгу України" визначено, що спеціальне використання (добування, збирання) об'єктів Червоної книги України здійснюється у виняткових випадках лише у наукових і селекційних цілях, у тому числі для розмноження, розселення і розведення у штучно створених умовах, а також для відтворення популяцій за дозволом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань

екології та природних ресурсів на підставі рішень Національної комісії з питань Червоної книги України, прийнятих відповідно до її повноважень. При цьому порядок видачі та форма дозволів на спеціальне використання (добування, збирання) об'єктів Червоної книги України визначаються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів.

Таким чином, з огляду на особливий правовий режим тварин, занесених до Червоної книги України, якщо правочин стосується переходу права власності на таких тварин, їх використання у будь-яких (наукових, культурних, естетичних тощо) цілях, добування без вище зазначених відповідних дозволів, передбачених міжнародним та вітчизняним законодавством, тварини як предмет таких правочинів підлягають конфіскації в порядку ст. 228 ЦК України. Так само підлягають безоплатному вилученню державою китоподібні Чорного і Азовського морів, вилучені з природного середовища після 20.09.2011 року, які стали предметом правочинів щодо них, оскільки такі правочини грубо порушують публічний порядок та суперечать інтересам держави.

Отже, конфіскація є однією із підстав примусового припинення права приватної власності на тварину і, одночасно, способом набуття права власності на неї державою. При цьому, можна виділити наступні групи правопорушень, за які передбачено позбавлення права власності на тварин у вигляді конфіскації:

- 1) діяння, пов'язані з безпосереднім впливом на тварину шляхом жорстокого поводження з нею (мучення, катування тощо);
- 2) діяння, що порушують правила тримання, переміщення тварин, поводження із ними у громадських місцях, а також ветеринарні правила;
- 3) діяння, пов'язані з цивільним оборотом тварин, зокрема порушенням правил придбання, збуту, добування тварин (зокрема занесених до Червоної книги України) та укладення правочинів відносно них, що порушують публічний порядок.

1. *Скрипник В.Л.* Захист інтересів власника при примусовому припиненні права власності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / В. Л. Скрипник. – К., 2013 – С. 9. 2. *Задоя К.П.* Нормативне (законодавче) вирішення питання про юридичну природу спеціальної конфіскації майна de lege ferenda / К. П. Задоя // Вісник Вищої ради юстиції. – 2012. – № 2(10). – С. 78. 3. *Науково-практичний* коментар Цивільного кодексу України : у 2-х т. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця 5-те вид., перероб. і доп.]. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – Т. I. – Мб 585-587. 4. *Постанова* Броварського міськрайонного суду Київської області від 13 трав. 2011 р. у справі № 33-355 [Електронний ресурс] // Єдиний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/17130183>. 5. *Науково-практичний* коментар Цивільного кодексу України : у 2-х т. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця [5-те вид., перероб. і доп.]. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – Т. I. – С. 389. 6. *Дзера О.* Цивільно-правова конфіскація в контексті змін ст. 228 ЦК України / О. Дзера // Право України. – 2011. – № 5. – С. 69-77.